

Poštnina plačana v gotovini.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST

LETO IV — 1932-33 — ŠTEV. 2-3

List izdaja prof. Gnjezda Franc, za srednješolsko organizacijo »Žar« na drž. klasični gimnaziji.

Odgovorni urednik prof. Gnjezda Franc. — Tiskarna »Slovenija« (predst. A. Kolman), Ljubljana, Wolfova ulica št. 1.

VSEBINA:

- Jože Kastelic — Skrivnost.
France Novšak — Le sjej, le sjej, ti sonce!
France Novšak — Tožba.
France Novšak — Zvezde padajo.
Vinko Vipotnik — Srečanje.
Vilko Platovšek — Križ.
Slavko J. Žabkar — Pesem o modrem slaku.
Volkun Belopoljski — Moje poti.
M. — Naša zemlja.
Leo S. — Manjšinsko vprašanje in mi.
Paskal — Gotika.
Jože Procházka — Čehoslovaška književnost.
Književna poročila. — Knjige Družbe sv. Mohorja za leto 1933 (redno izdanje). — Starè Egon.
Gledališka poročila. — Tone.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Vse naročnike in člane prosimo, da nam plačajo naročnino čim prej (po možnosti ves znesek naenkrat). Prav tako prosimo, da poravnajo svoje denarne obveznosti iz lanskega leta oni, ki tega še niso storili.

Vse reklamacije in prošnje je treba nasloviti na društveni odbor na državni klasični gimnaziji v Ljubljani.

Cena letnika (10 števil) znaša 30 Din, ozir. 35 Din s poštnino.

Čekovni račun pri poštni hranilnici št. 16.046.

V zalogi je še nekaj lanskih vezanih in nevezanih letnikov ter nekaj predlanskih vezanih letnikov in posameznih števil (vse številke razen prve in druge — 20 Din). Prav tako morete dobiti še »Pregled zgodovine I.«, cena 10 Din, in originalne platnice za III. letnik, cena 12 Din.

Kdor pridobi pet solidnih naročnikov, dobi list zastonj. Podrobne informacije dobite pri odboru na drž. klasični gimnaziji v Ljubljani.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST NA DRŽAVNI KLASIČNI
GIMNAZIJI V LJUBLJANI

LETO IV

1932-33

ŠTEV. 2-3

Jože Kastelic — Skrivnost.

Pod drevo je pal kot kita cvetja lunin soj.
Drevesa so se vanj odela,
breza je vsa v smehljajih zahrepenela:
»Predragi, s teboj!»

Spremim te, ljubica, do polja,
tam boš vtonila v srebro in sijaj,
mesec te bo tesno objel,
da boš prišla vsa srebrna nazaj.

Čakal bom, ljubica, ves večer
in drevju pravil skrivnost —
kako je mesec dragi tvoj,
kako je breza lepa nocoj,
kako je ves svet velika sladkost.

France Novšak — Le sjej, le sjej, ti sonce!

(Zgodbe mladih dni.)

2.

Stali so v dolgih, ravnih vrstah, drug poleg drugega, z obrazi, obrnjenimi proti človeku, ki je sedel na lepem konju; svetlo sabljo je vihtel po zraku in zmerjal vojake, ki so s puškami na ramah potrpežljivo čakali.

»Mama!« sem rekel. »Kaj je to?«

Komaj sem jo razumel, ko je tiho odgovorila, da gredo vsi ti ljudje na vojsko, kjer drug drugega morijo.

Začudil sem se in pazljivo pregledal vrste. Vsi vojaki so si bili zelo podobni. Imeli so nekakšne sivkaste plašče in silno težke čevlje, ki so bili vsi blatni. Kajti takrat je neprestano deževalo; težke kaplje so še povečale žalost tistih trudnih dni.

Zazdelo se mi je nenadoma nerazumljivo, da stoje vojaki tako mirno, da se niti ne ganejo, ko mladi človek na konju kriči nanje. Zazdelo se mi je, da to ni prav, ko morajo ubogi vojaki stati v blatu, gospod pa sedi na lepem konju s sabljo in jih zmerja.

Mnogo ljudi iz vsega mesta se je zbralo, da bi videli odhod. Ne spominjam se več natanko, kdo je bil z menoj, toda vem, da sem očeta zaman iskal med obrazi. Plaho sem držal mater za roko in hotel nekaj storiti, skriti se, ubežati kamorkoli, samo da bi ne gledal pred seboj vojakov, ljudi, ki drug drugega za prazen nič morijo.

Še vedno je padal dež, jesenski dež, ki ti napravi telo trudno in srce žalostno. Mrzel veter je stopil na ulice in nosil s seboj uvelo, rjavo listje. Težki oblaki so se oprijemali hiš, meglè so se plazile v srca, ljudje so se zavijali v plašče, radovedno so zrli na nepregledne vrste vojakov.

Mati me je zgrabila za roke, da sem se začuden ozrl. Dvignila me je v naročje. Tedaj je mladi človek na konju še enkrat zakričal, zavihтел sabljo nad vojaki in udaril nekoga čez hrbet.

Skozi vrste gledalcev je šlo pritajeno mrmranje, naraščalo je vsak čas, že je donelo kakor vihar.

Obrnil se je mladi človek, v njegovih očeh, v njegovem

obrazu je bilo nekaj strašnega, nekaj, kar me je sililo, da bi šel daleč od ljudi in zajokal.

Mladi, spačeni obraz je zakričal:

»Naprej! Marš!«

Zganilo se je morje teles, rezki klici so padali v duše kakor udarci.

»Eins — zwei! Eins — zwei! Eins — zwei!«

Mati me je dvignila visoko, da sem v solzah pregledal vso cesto. Videl sem tistega, ki se je sklonil pod udarcem sablje in nenadoma mi je postalo neizmerno žalostno pri srcu. Sklonil bi se bil k tistemu, edinemu, dobremu, poljubil mu močne roke...

Tisti vojak je bil moj oče!

Šel je mimo mirno in ravno, kakor bi ga prav nič ne bolelo, ko ga je mladi človek udaril s sabljo. Kakor bi se nalahko nasmehnil, ko me je pogledal. Šel je mimo in za njim je korakala neskončna vrsta v sivih plaščih, pred njimi je peketal konj, ki je nosil visoko nad seboj svetlo, krvavo sabljo...

3.

Nočna svetilka druguje bolni Anici. Mati je za hip zadremala ob njej, podobna je beraču, ki je truden sédel na kamenite stopnice pred hišo.

Anica je bila bela kakor marjetica. Ne spi. Zdi se mi, da gleda name. Rad bi spoznal v njenih steklenih očeh, kako jo boli. Rad bi ji pomagal, res škoda, da sem tako majhen.

Hej, kaj pa je to? Anica dvigne roke, zakrili po zraku, zavpije hripavo, da me je strah.

Mati se zdrzne, zbudi, vstane. Pogleda okoli, na okno, na Anico, name.

»Mama«, vpije Anica.

Malo dvignem glavo, da bi bolje slišal. Vsi pravijo, da sem radoveden.

Poslušam, pa ne razumem ničesar. Mati bi rada jokala, to vem, kajti rob predpasnika je prinesla k očesu. Toda solz ni na njen obraz.

»Mama,« pravi Anica, »ali so res nad oblaki nebesa?«

»Res!« odgovori žalostno.

»Pa zakaj so oblaki, mama? Zakaj zakrivajo nebo? Zakaj že toliko časa ne posije sonce?«

»Na svetu je hudo, ljudje niso pridni, odšli so na vojsko in tam ubijajo drug drugega!«

»Na vojski je mnogo ljudi, mama?«

»Mnogo!«

»In zakaj se pobijajo med sabo? Kdo jim je ukazal? Tisti ni dober, mama?«

»Ni!«

»In ali res teče kri, kakor meni?«

»Res. Zaspi, Anica.«

»Bom, mama! Čakaj, kako to, da je šel ata na vojsko?«

»Poklicali so ga. Moral je.«

»Kako to? Saj je močan. Zakaj je šel pobijati ljudi?«

»Zaspi, Anica.«

»Ne morem, mama. Postelja je tako trda.«

»Mehko sem ti pripravila posteljo, Anica. Glej, kako je mehka, zaspi.«

»Čakaj mama! Ko si ti spala, je prišel k meni angel, zlato obleko je imel in rekel, če hočem iti z njim. V nebesa, mislim.«

»Anica, to so le sanje!«

Svetilka je zatrepetala, v vetru so se stresla okna, legel sem nazaj in mislil na zlatega angela.

Nenadoma nekdo težko potrka na okno. Kakor bi padel velik kamen na srce.

Anica zakašlja, zahrope, glavica se ji strese, obrazek zatrepeta.

Veselo reče:

»Mama, ata je prišel domov. Glej ga. Pri oknu stoji. Pojdi, odpri mu.«

Mati si briše oči, opoteka se. Trudna je bedenja. Pokrije Anico z odejo, pogleda name.

Še enkrat zatrepeta svetilka, še enkrat zavpije Anica. Strah me je.

Potem Anica vstane, hoče nekoga poljubiti, objeti. Mehko pade materina senca na moj obraz.

Tišina deževne jesenske noči.

Dolgo vsi molčimo.

Ozrem se na križ v kotu. Hočem nekaj toplega povedati, pa ne morem.

Anica me pogleda. Ustnice se zganejo, kakor bi hotele nekaj razodeti:

»Mama, kruha!«

Strese se mati, kot bi slišala strašno obtožbo. Ne gre več, noge vleče za seboj. Nato sede.

»Ni kruha, Anica! Ni.«

Anica ne sliši več, bela marjetica omahne, zapre tihe oči. Koščeni obrazek obseva trepetajoča nočna svetilka. Mati joče nad belim obrazkom.

Zavijem se v odejo, da me ne bi zeblo.

Zunaj pa je noč in dežuje neprestano. Potem se mi oči same od sebe zapro.

4.

Pred menoj je velik kup rjave prsti, okoli mene mnogo žalostnih ljudi. Belo krsto počasi spuščajo v zemljo.

Zdi se mi, da sem sam, čeprav je toliko ljudi ob grobu.

Čudno se mi zdi, da je Anica umrla. Štejem: mama, jaz, Janko. Samo še trije. In ata je daleč, morda se ne vrne nikoli več.

»Počasi!« vpije nekdo z debelim glasom. Spušča krsto v grob in videti je, kakor bi ga na vsem svetu nič ne brigalo.

Janko stopi zraven mene in me drži za roko. Zebe ga, to vem. Hvala Bogu, da je dež vsaj malo ponehal. Vendar je blata povsod do gležnjev.

Nato se ozrem in vidim mamó. Majhna se mi zdi, v roki ima šopek jesenskih rož. Oči so mokre, svetla solza ji zdrkne po licih, rada bi jo prikrila, pa ne more.

Župniku dajo lopato. Dvigne z njo mokro prst, vrže v grob. Nato si oddahne.

Še drugi primejo blatne kepe. Nekaj votlo zabobni. Nekdo mi pravi, naj še jaz vržem v grob. Ne razumem, kaj hoče. Ozrem se in vidim samo blede obraze. Nazadnje se sklonim po prst, spustim v grob. Zdaj šele čutim, kako sem žalosten.

Končno zaslišim, da župnik moli. Hitro, enolično. Ljudje odgovarjajo, vsi se pokrižajo, govore in odhajajo. Samo z Jankom gledava v grob. Še vedno me drži za roko. Hudo mu je, pa komaj ve, zakaj.

Žalosten sem, ker je umrla Anica. Mislil sem: Umrla je, ker je bila lačna. Če bi ne bilo vojske, bi bilo vse drugače. Ata bi bil pri nas, kruha bi bilo dovolj in Anica bi se igrala z nama.

Z mamó gremo mimo jesenskih grobov, mimo železnih križev, uvelih rož. Pokopališče je zelo veliko, moje majhne oči ga ne morejo objeti.

Daleč iz megle gleda grad. Pod njim je mesto, stolpi silijo v težke oblake.

Privijem se k materi in ji rečem, naj ne joka. Začudeno me pogleda, hoče se nasmejati, pa se ne more. Telo se ji nenadoma strese v silnem joku. Izpustim njene roke, obstanem.

»Mama,« pravim. »Ne jokaj.«

Še vidim, kako prebledi in omahne. Neka gospa ji pomaga, da ne pade. Potem se zgrnejo ljudje okrog mene in Janka.

Nekdo me dvigne v naročje, pusti, da mi pade glava na njegove rame. In zajokam na ves glas.

Mimo nas drdrajo vozovi — — —

Bliža se večer.

Po hiši odmevajo plašni koraki. Mati čita pismo, roka ji nalahno trepeta, ko obrne list. Jasni se njen obraz kot nebo po viharju.

Kako rad bi znal čitati, si mislim. Vem, da je to dolgo pismo poslal ata. Gledam v materin blede obraz. Samo da je vesela!

Končno odloži pismo, se zamisli. Zadnji tihi odsvit meglenege dneva se igra na težkih zastorih pri oknu. V sobi je mrak.

»Ata piše,« pravi mati kakor v sanjah. »Piše, da mu ni nič hudega. Da je zdrav kakor riba. Samo lačen je seveda, revček. Toda z božjo pomočjo bo premagal vse. Vrne se domov, prinese nam kruha.«

»Kruha,« pravi Janko.

Še vedno je mati zamišljena. Ne vidi, da je nastala noč, da je zopet začelo deževati. V mislih na srečne prihodnje dni žari njen obraz.

Končno se zdrami, pogleda na naju. Spomni se, da so to le sanje. Sanje o srečnih dneh.

Poišče vžigalice in prižge svečo. Nemirno gori plamen, nemirno je materino srce, samo zunaj je tiha, pokojna jesenska noč...

5.

»Stoj!« pravi Janko, se opre na leseni meč, resno in strogo pogleda svoje vojake. Postali smo namreč vojaki. Vsak ima svojo puško in nož. Deklice se stiskajo k steni in nas gledajo.

Tu smo vsi. Prvi je debeli Marko, ki se vedno smehlja. Nikoli ni žalosten, nikoli lačen. Vsaj dela se tako. Kadar mu gre na jok, gre rajši od nas, da ga ne vidimo. Njegov oče je učitelj in je odšel na vojsko. Marko pa je prepričan, da postane general, ko bo velik.

Zraven njega stoji Bojan, zeha. To je njegova stara navada. Ne govori nikoli nič, tudi smeje se malo. Silno lepe oči ima, razkošne kot pomladno nebo. Deklice so vedno pri njem, Bojanu pa je še pri njih tako dolg čas, da zeha.

Tretji sem jaz in gledam na poveljnika, da ukaže naskok. Toda ta ima nemara drugega posla dovolj. Prav zdaj hoče deklicam razložiti, da je vojska samo za može. Žene morajo samo kuhati. To je njihovo delo.

Zagrozi jim z mečem, pa se mu glasno zasmehajo.

Že vidim, kako se mu zabliskajo oči, vem, zdajle bo nad Milanom zakričal.

Še domislim se ne, Milan že posluša, da se mora pri vojakih vesti kot se vojaku spodobi. Pogledavati ne sme nikamor, ker to je radovednost.

Postrani pogledam Milana, ki stoji pred Jankom kot zločinec pred sodnikom. Smešno veliko glavo ima in zato se mu vsi smehajo. Igra se najrajši sam s tem, da riše cerkve. Kadar govori, vsi utihnemo, ker zna pripovedovati kakor odrasli ljudje. Potem pravimo:

»Milan bo še velik gospod.«

»Če to sliši, je zelo vesel, kajti njegov oče je delavec. Milan pa bi bil rad gospod, da bi pridigoval v cerkvi.

Med vojaki nastane nemir. To pomeni upor proti Janku. Poveljnik nekam jezno gleda, sram ga je, da ne more ukazovati vojski:

»Pa naj bo kdo drugi poveljnik!« pravi in vrže meč daleč od sebe.

Vojaki se zberejo, da bi se posvetovali. Vsi smo za to, da prosimo strogega poveljnika za odpustanje.

Janku zažari obraz in gre počasi po svoj meč. Toda

najde ga le polovico. Druge polovice ne moremo najti. Še enkrat se posvetujemo, kaj je storiti.

Deklice se približajo iz radovednosti, toda samo za hip. S ceste se zasliši hrup, deklice so zunaj kot bi trenil. Tudi jaz bi rad šel za njimi, toda zdaj sem vojak.

Mala Majda se vrne, strese glavico z zlatimi kodri, pokaže z ročicami:

»Joj, koliko vojakov. Vojske nič več. Vsi vojaki prišli domov k mamicam!«

Janko zamahne z roko, češ, kaj me to briga. Vendar se ne more premagati. Še preden je na cesti, je njegova vojska razkropljena.

Gledamo vojake. Vračajo se, raztrgani, umazani, da nas je strah. Kaj vse imajo s seboj! Kdo bi znal naštetih vse orožje in živali!

Pozna jesen je, večerno sonce izliva svojo rdečo luč na nas.

V sive cunje zaviti ljudje, žalost in revščina, to je konec vojske.

Dokler ne pride noč, ni konca teh žalostnih vrst. Šele mati nas pokliče, da gremo k večerji. Zamišljeni stopamo za njo.

6.

V železni peči še tli ogenj. Rdeči odsvit žerjavice še drhti na belih stenah, drugače je povsod temà. V vsakem kotu se skriva strah, posebno zdaj, ko se je mrak umaknil pred nočjo.

Nekdo z ropotom zapre hišna vrata, nato je slišati njegove težke korake po stopnicah. Ključ mu pade na tla. Ko ga poišče, se globoko oddahne in odpre vrata v stanovanje, kjer se še dolgo sam s seboj prereka in govori nerazumljive stvari.

Rad bi prižgal luč, toda mama je obljubila, da se vrne takoj in rekla naj le ostaneva pri peči, da naju ne bo zeblo. Že je minil dan in ogenj je ugasnil, le žerjavica še včasih zaprasketa, in snežinka se včasih izgubi in pade tiho na okno.

Daleč nekje zvoni. Najprej zapoje droben glas, kakor bi plakal. Odgovori mu tolažeče veliki zvon. Oba glasova se zlijeta v neizrekljivo pesem.

Sama sva z Jankom in oba se bojiva temè. Toda vse-

eno je prav, da ga imam pri sebi, čeprav vem, da bi mi ne mogel pomagati, če bi nenadoma pridrl v kuhinjo ropar in me zvezal.

Vendar ga vprašam, da bi pregnal tišino:

»Janko?«

Oklene se mojih rok, ampak ne reče nič.

»Kaj bi storil,« počasi izgovarjam besedo za besedo, »če bi se zdajle odprla vrata in bi se prikazal ropar, velik in s strašno veliko brado, pa z dolgim nožem v roki planil — takole?«

»Skril bi se.«

»Ampak, če bi te poiskal? Če bi prižgal luč in bi preiskal vse kote, omaro, kaj pa potem?«

»No, potem bi ga lepo prosil, naj mi ničesar ne stori, pa naj ostane lepo pri nas, in ker je močan bi nas lahko povsod spremljal in še očka bi nam poiskal.«

»Ropar ne bi tega storil.«

»Bi. Prosil bi Jezuščka.«

»Eh,« pravim nejevoljen, »ti ne veš nič! Misliš, da se roparji Jezuščka kaj boje?«

Malomarno se približam mizi, poiščem vžigalice in prižgem svečo.

Janko je začuden. Pogleda me in nenadoma zalesketa solza v njegovih očeh. »Saj je mama rekla, da se Jezuščka bojijo vsi ljudje, tudi roparji.«

»Nič se ga ne boje! Zakaj so pa ljudje tako hudobni, da so nam vzeli očka in nas pustili lačne? Če bi se Jezuščka bali, bi ne storili tega. Zakaj je toliko roparjev na svetu? Kar povej, če veš.«

»Saj je mama povedala tako.«

»Če pa mama ne ve?«

»Ve!«

Ne rečem nič, ampak pogledam na križ, ki visi v kotu. Mrtvi Jezus je ves prašen in izpod krvavih vek gledajo očitajoče mrliško lepe oči.

Truden se ozrem.

Za menoj stoji Janko, še mu lesketajo solze v očeh.

»Ti,« pravi, »ali vidiš, kako je Jezus žalosten? Ker si tako grdo govoril. Daj, prosi ga odpuščanja!«

»Saj nisem nič grdega —«

»Ne dokončam, ker mi solze zalijejo oči.
 »Veš,« pravi Janko, »Jezusa se bojijo vsi ljudje, tudi roparji. In radi ga morajo imeti vsi kakor očke. Saj je mama rekla, da je svet iz nič naredil. Ali boš prosil?«

»Zdaj — zdaj — ne — — — potem, zvečer, v postelji...«

Vrata se tiho odpro, da zatrepeta plamen. Mati ima velik zavoj v rokah, odloži ga na mizo. Tih smehlaj razjasni njen obraz.

»Kako dolgo te ni bilo!« reče Janko veselo. »Mene je bilo že tako strah!«

Davno je že noč in zunaj sneži.

Lepo je doma, ko se ne bojiš nikogar in je pri tebi dobra mati, ki te ljubi.

(Dalje.)

France Novšak — Tožba.

Nocoj prinesel bom na grob ti
 šopek jesenskih rož —

Še veš, kako si rekla:
 Z mano umrl boš?
 Pa ti le sama si odšla
 in sam na svetu sem ostal.
 Mamica! Ko bi jaz v nebesa
 dolgo pot poznal!

In jaz je ne poznam, mamica,
 te dolge, dolge póti,
 ko v šopek rož solze izlivam,
 mi le prepad brez dna zija naspróti.

France Novšak — Zvezde padajo.

Temno plaka veter v tiho hrepenenje,
v moje ljubezni divjo bolešt —
daleč, daleč so ljudje, je njih življenje,
daleč je do migljajočih zvezd.

Nad zemljo biserne zvezde gori —
v mojem srcu tvoja podoba vasuje,
rdeče oči v nebeški blesk strmijo,
moje srce kot jetnik po tebi zdihuje.

Skož šepetajočo noč zgubljena zvezda
na zemljo pada —
kot trudna misel vklepa moje gorje:
Nekje je sonce, ki bi ga zvezdica rada
in moje zgubljeno, umirajoče srce.

Vinko Vipotnik — Srečanje.

Temno dehti nebo po večeru. Mehki žarki se kakor volna prepletajo nad mestom: pravkar se je utrgal eden od žareče tkanine, zdrsnil po pročelju hiš in se ubil v blatu na cesti. Tvoje oči je pozlatil mimogrede, da goré vdano ko pravljica. Vse je tako čudno lepo. Poglej tisti hrast na obzorju. Žalostno sonce klone nad njim in njegove veje ga prebadajo, da ves krvavi. Zdajle gotovo polzi njegova ognjena kri po zapuščenem deblu, iz kapelj rasto neznane rože, srebrn angel je sédel k njim in njegove solze polnijo žejne čaše. Ti hodiš ob meni, da nisem sam, in ljudi, ki jih srečujeva, pozdravlja srce, tiho skrivnost nosiš seboj, ki jo ljubim, saj poznal je nikoli ne bom, ker kratek je čas, ko sem s teboj. Mene vabi mrak tam daleč, ti pa si ob soncu doma in sestra zarji.

Odkod in kam? Mene omamlja to košato življenje. Ti iščeš, jaz sem že našla. Težko mi je sami. Videla sem ljudi tožne in iščoče kakor si ti. Nasmehnila sem se jim kakor

že tolikim tisočkrat. Mogoče so se ozrli za menoj, mogoče postali, pa šli spet dalje z novim gladom v srcu in s svežo solzo v očeh. Moj smeh jih je pozdravil in se spet vrnil kakor čudovita ptica, ki prepeva vedno pod drugim oknom.

Nekateri so postali, onemeli in šli spet žalostni dalje. Jaz pa sem vzdrhtel kakor struna in te poklical. Nič se ni zganilo v meni, le tvoj smehljaj je legel na srce, ki se je dramilo. Na tvojem obrazu je rajala zakesnela pomlad in videl sem mir tvojih lic kakor blesk labodjih peroti. Ljubezen je kakor kristal, v vedno novi luči zagori, tako plemenita je in tako preprosta kakor cesta, ki se nikoli ne odpočije in sama nikamor ne dospé.

Čutim, kako je s teboj. Tako se ljubi pomlad s soncem nad zelenim poljem. Kadar se človek top in brezbrizen obrne od samega sebe, je kakor mrak v večernih cerkvah, ki ljubi mrtvega Kristusa... In vendar nad mrzlimi kupolami bdi nebo s čistim mesecem. So nekje poti kakor sladke, spočite dlani, in srečne vabijo. Tja bom šla; tam se v hrupnem soncu razblesti sleherna solza. Pozdravljen.

Ko bo trudnost in težak šum splahnil s teh cestà, ko bo ponosna strast pretresla to srce, ali razkošen greh, bi sédel na tisti kamen, ki ne čuti hitenja časa nad seboj, skušal razbrati v razoranih tleh sled tvojih korakov in iti za teboj, ti lepi, zlati smehljaj. Toda kasno je že in sence, ki me čakajo, so blizu. Zdaj se povrneš in ne misli, da nisem še iztrgal zadnjih besed iz srca in da je bogastvo srečati se s teboj. Slišiš kostanje nad nama, ki tiho govore z večerom. Si moreš misliti, da se je dopolnilo življenje v tem orumelem kostanjevem listu, ki je zdajle padajoč razmaknil mrak pod vejami in vzdihnil pri tvojih nogah? Jutri težko, da ga še pozdravi vzhodno sonce, kakor mi bo tuje, da je bil tvoj obraz nocoj tako blizu mojemu in da so se najine roke skoro v ljubezni strnile. Pozdravljena.

In zgodnja luč z visoke svetilke se je zatočila po cesti, se nasmehnila nad njima, ki sta se razstajala, obrazi hiš so se osvetlili kakor hostije, od daleč je prihajala noč pobožno vihraje kakor talar svečnikov.

Vilko Platovšek — Križ.

V soncu se duša mi je okopala.
 Žarki so segli daleč v bolno srcé:
 rane niso bilé več temne, skeleče,
 gorele so, kot zagori sveča, preden umre.

Pil sem sočno modrino nebá,
 z ovčkami na njem sem sam sanjaril...
 Dih gozdov je poljubljal mi ustne pekoče,
 prvi mrak mi je čelo ohladil.

Na večer sem prišel težak domov.
 Zagledal sem Krista sred' plahih temin.
 Groza smrti je z njegovega obraza padla vame:
 »Kod hodiš, kod hodiš, moj sin?«

S široko razprtimi očmi sem gledal
 z mojimi žebliji prebodenega.

Slavko J. Žabkar — Pesem o modrem slaku.

Okoli plotov slak razkošno se navija;
 vsako jutro, ko še sonca ni ne rose,
 čaše razprostre in čaka strastno,
 da se vrne včerajšnja čebela Maja.

Nad slakom vrtnice plezalke so roke razpele,
 zavidne maku še pred soncem zadehtele,
 da bi k sebi Majo — včerajšnjo čebelo privabile
 in jo strastno, bolj kot slak, v obličje poljubile...

Slak pa mirno se naprej na plot navija,
 vsako jutro, ko še sonca ni ne rose,
 čaše razprostre in nove še cvetove nežne —
 in ko vrne se spet včerajšnja čebela Maja —
 vedno zvesta — s slakom modrim raja, raja...

Volkun Belopoljski — Moje poti.

Ko smo polni nekega čudnega domotožja, tedaj radi kam gremo, da smo sami s svojimi mislimi, da se sami tolažimo. Dá, taka tolažba je še vedno najbolj odkrita, saj sami zase najboljše vemo, kako je.

V pomladnih popoldnevih, ko je bilo sonce že blizu zatona, sem vedno živo zahrepenel po miru. Ob takih prilikah sem vzel seboj to ali ono knjigo — da ne bom tako prazen —, in ko sem prišel na svojo pot, nisem bil nikdar brez rože. Dobil sem vedno kje katero; ali so bile vijolice, ali šmarnice, ali mak, ali narcise, ali nageljni, ali vrtnice, ali katerakoli druga cvetka, ki je vzknila v onih lepih dneh.

Moja pot pelje ob vodi, na obeh straneh rastejo akacije in vrbe. Tam je tudi nekaj klopi, a jaz navadno ne sedim rad, zato sem šel mimo njih, vedno z nekim pomilovanjem. Potem sem odprl knjigo, prečital kako stran in zopet zaprl. Polagoma je tonilo sonce in moje trdne noge so stopale enakomerno; nisem gledal v tla, ampak nekam daleč preko gozdov, kjer bi bil v onem trenutku tako rad.

V tistih dneh se je večkrat zgodilo, da sem srečal deklico. Kljub temu, da bi bil raje sam, mi je prišlo v srce nekaj toplega, moral sem se nasmehniti. Vprašala me je po tem in onem, jaz sem odgovarjal v presledkih in ji gledal v oči. In ko je še pogledala knjigo in sva se pogovorila, mi je molčé vzela rožo, se ljubko nasmehnila in odšla. Kaj sem hotel storiti? Gledal sem njeno postavo, ki se je polagoma zgubljala sredi njiv v nastopajočem mraku. Nekaj časa sem tako stal — dalje nisem šel —, potem pa sem se počasi vračal.

Mimogrede sem odlomil kako vrbovo vejico, ki je vabljivo polnila okolico s svojim vonjem, ali pa peruniko, če sem mogel do nje. Rekel sem si, da bo soba takoj prijaznejša, kakor hitro bo v njej kaj pomladnega.

Tako sem šel potem domov. Knjigo sem imel pod pazduho, roke prekrížane na hrbtu. Kdaj pa kdaj sem se ozrl na prsi, kjer ni bilo več rože, in sem postal močno zamišljen. Poti nazaj so bile mnogo krajše, sedaj vem, čemu. Ko sem prišel v sobo, so bili že vsi cvetovi potrgani, le še uvelo stebelce sem imel v rokah. Ob takih trenutkih sem

bil globoko žalosten, tako sem se čutil zapuščenega. Vrgel sem knjigo na polico in pristavil stol k oknu. Nekajkrat sem koračil po sobi, potem pa sem se vsedel in gledal dolgo v noč.

Sedaj so akacije in vrbe že natrosile orumenelega listja na samotne jase. Ko hodim v prijaznih jesenskih popoldnevih po poti, nimam več rož in tudi knjige puščam doma. Tako je vse žalostno, ko pod nogami šumi in mi včasi pade suh listič na obraz. Tedaj se često pripeti, da ga poberem in si ga zataknem na suknjič. Ko tako hodim dalje, se zastonj oziram, ali prihaja odkod znanka iz pomladnih dni. Prišla bo, si mislim, in bova govorila to in ono, potem pa bo vzela z mojih prsi jesenski spomin. Nasmehnem se in opazim, da sem uveli listič že izgubil. Kaj bo, če pride, pravim, ko nimam ničesar? Ona pa morda ve, kako je z menoj. Najbrže bo prišla spet ob prihodnji pomladi, a tedaj pojdem na drugo pot. Ne hodim namreč rad tam, odkoder imam grenke spomine.

Preko golih gozdov priplava zvonjenje. Sedaj, si mislim, je čas, da grem. Moje poti so tihe, kakor sem tih sam. Moje poti so žalostne, tudi jaz sem žalosten. Tako odhajam v jesenskih večerih.

M. — Naša zemlja.

Tako je lepa ta naša zemlja in tako posvečena s krvjo in znojem, da bi jo kleče poljubljal in pil iz nje življenje.

Kjer jo gledaš, od Sv. Višarij do metliških Treh fara, povsod je lepa, povsod sveta in povsod diha življenje.

Bog varuje našo zemljo, da je lepa in sveta, saj jo vsak večer, ko zvoní avemarijo, zagrne z lahno meglico — kot nevesto z belim pajčolanom in zjutraj, ko k dnevu zvoní, prvi solnčni žarki zgrinjajo ta pajčolan po poljih, gozdovih, okrog cerkvic in okrog hiš, po hribih in po dolinah. Žarki zgrinjajo pajčolan nevesti — naši zemlji.

Čez dan varuje sonce našo zemljo, da je tako lepa kot dekle, ki zjutraj nagljem zaliva ob svojem oknu.

Če prisluhneš dihu naše zemlje, boš slišal, kako se znoj naših ljudi pretvarja v sad, noč in dan snuje naša zemlja. pije kri in žulje in znoj, da spet vrne ljudem vse, kar so ji dali: kri in žulje in znoj. (Saj veš, kako je lepo na jésen, ko naša zemlja rodi!)

Lepa je naša zemlja ponoči; ko molče diha, ko ji veter pripoveduje bajke, lepa je podnevi, ko znoj naših ljudi rosi nanjo in jo blagoslavlja, lepa po poljih in gozdovih, kjer sekira poje in moti kramljanje dreves.

Ponoči kramljajo z njo crički po lozah, podnevi posluša pesem prepelic v žitih in ljudi posluša pri njihovih skrbeh in jih tolaži, ponoči razume pesem fantov in jim odpeva, posluša hrepenenja deklet in jim zdravi boli.

Naši ljudje zaupajo svoji zemlji. Možje možujejo pod lipo, ženice govore pred hišami med seboj, fantje ljubijo noč, potujejo od vasi do vasi, romajo od okna do okna in pojo o mladosti, polju, suhem listju. Dekleta v rdečih rutah si na poljih šepetajo svoje skrivnosti in oči jim žare, ker ljubijo to zemljo kot naglje na svojih oknih. Na zemljo, ki pije njih znoj, na naglje, na fante in na noči s tihimi pričakovanji mislijo in se vesele, da bi vriskale, če jih ne bi opazovale mamice, ki poleg njih kopljejo in rahljajo grudo in iz skal ustvarjajo zemljo s svojo ljubeznijo.

Taka je naša zemlja in taki so naši ljudje, ki jih zemlja hrani, jih uči verovati in ljubiti.

Naša sveta zemlja! Bog te varuj in ti dajaj moči in lepoto za vse dni in vse noči, zdravi naše ljudi v težkih dneh, prikleni jih s svojo ljubeznijo nase za vedno!

Leo S. — Manjšinsko vprašanje in mi.

V našem listu smo obravnavali že različna vprašanja. Zato mislim, da je skrajšen čas, da načnem tudi to vprašanje, ki je za nas eno izmed najaktualnejših.

Ni je skoro države v Evropi, ki bi jo manjšinsko vprašanje zadevalo v toliki meri kot Jugoslavijo. Najžalostneje pa je pri vsem tem dejstvo, da imajo tuje manjšine pri nas prostost, kot je ne poznajo manjšine v skoro nobeni drugi

državi, naš narod pa trpi v večini držav pod pritiskom raznarodnja.

Moj namen ni, da bi na tem mestu na dolgo in na široko razkladal, kakšne krivice se gode naši manjšini v tej ali v oni državi; to so vsem več ali manj znane stvari, saj je tudi na našem zavodu nad deset odstotkov dijaštva rojenega izven jugoslovanskega ozemlja. Tudi o vseh velikih izgubah, ki so nas doletele z izgubo mest in pokrajin, ki so tvorile v preteklosti z nami nerazdružljivo celoto, tukaj ne bom razpravljajal. — Zastavil sem si nalogo, da prerešetam, koliko se je naša javnost in zlasti naše dijaštvo zanimalo za to vprašanje, ter obrazložim, kako more vsakdo izmed nas prispevati k skorajšnji rešitvi manjšinskega vprašanja.

Ako upoštevamo veliko število beguncev, ki so si rešili eksistenco ali celo življenje z begom v Jugoslavijo, mislim, da se ne prenaglamo, če trdimo, da je javnost za naše manjšine storila razmeroma zelo malo. — Nikakor pa ne smem iti preko zaslug nekaterih naših osebnosti in društev, ki neumorno delujejo na tem polju.

Izguba Primorske in zlasti Koroške gre v veliki meri na račun tega, da nas svetovna vojna in zlasti prevrat nista našla pripravljene. Gotovo pa je, da bi Koroške ne bili izgubili, ako bi bila predvojna Ljubljana, kot kulturno središče Slovencev, bolj skrbela za tesno zvezo s periferijo. Ta velika napaka mora biti nam, mladini, vedno živa pred očmi in si moramo prizadevati, da jo popravimo.

Tako sem se približal glavni misli, katero sem hotel danes izraziti: Danes, ko mladina z zadovoljstvom zasleduje vsak pokret za konsolidacijo med evropskimi državami, se nam zdi vsak krvavi iredentizem prenagljen. Pri tem pa ne gremo tako daleč, da bi obsojali dejanja naših zavednih Primorcev, ki morajo često že samo priznanje, da so sestavni del Slovencev in Slovanov, plačati z življenjem, da o zahtevi po lastnem šolstvu in prosvetnih društvih ter domovih sploh ne govorim.

Naša skrb mora biti, da ohranimo narodnostanje na isti višini kot je sedaj in da narodno zavest v srcih naših rojakov še bolj dvignemo. Evropsko in svetovno javnost pa moramo informirati o obupnem stanju naših manjšin v nekaterih državah in odločno zahtevati, da se dá našim sonarodnjakom kulturno prostost, ki jim gre od

pamtiveka. Obe nalogi sta dani v prvi vrsti naši akademski mladini, ki študira doma in v inozemstvu, potem pa tudi srednješolcem in ostali javnosti.

Narodna zavest se bo v srcih naših bratov najbolj ohranila, ako bodo naši stiki z njimi čim tesnejši. Da se ne bodo čutili osamljene, ampak bodo junaško vstrajali v zavesti, da mi mislimo vedno nanje in da smo si v svesti dolžnosti, ki jih imamo do njih. Da sodelujemo pri vzdrževanju tesnih stikov z našimi manjšinami, smo poklicani vsi, zlasti pa dijaška mladina. Ne sme ga biti akademika in ne sme ga biti srednješolca med nami, ki ne bi prispeval za to zvezo z našimi manjšinami, bodisi z dopisovanjem ali na kak drug način. Kajti samo če nas bo delalo veliko, bo naše delo rodilo uspeh, ki si ga vsi želimo.

Da se obvesti evropska in svetovna javnost o nesrečnem stanju naših manjšin, pa morajo skrbeti oni, ki jim je za to dana prilika. Pri tem mislim v prvi vrsti na dijake, ki študirajo, ali ki bodo študirali v inozemstvu. Ti naj nikoli ne pozabijo dolžnosti, ki jih imajo do svojih nesrečnih bratov, in naj po možnosti priobčujejo v inozemskem tisku članke in razprave o problemu naših manjšin.

S tem sem na kratko očrtal, kako moremo tudi mi srednješolci pripomoči, da se vprašanje naših manjšin definitivno reši. V podrobnosti se nisem spuščal in to naj mi čitatelj oprusti. Nepotrebno se mi zdi, da bi preveč besedičili, glavno je resno delo in ne dolge debate brez konca, — te prepuščamo drugim. Prepričan sem, da se homo dela lotili z veliko vnemo zato, ker smo si v svesti, da je za to skrajni čas in nam naš ponos ne dopušča, da bi zaostali za akademiki!

Paskal — Gotika.

(Konec.)

Stebri — trije, štirje, osem in več se jih dviga iz enega podstavka — se zde kot velikanska, sloka drevesa. Slabotna podlaga in glavič, ki je prav za prav samo z gotskimi rastlinami okrašeni najbolj gorenji del stebra, še povečujeta vtis rastline. Tako ne vzbuja ne podlaga, ne steber sam tistega kamenitega vtisa kot v romanskem stilu, marveč učinkuje nekam ritmično.

Ta ritmični učinek gotske stavbe pospešujejo še značilni oboki, ki so se razrasli v bujnost reber, ki se zopet razčlenjajo v komplicirane konstrukcije, zvezdam in nekakšnim mrežam podobne ter trodelnost glavne ladije. Spodnji del teh sten tvorijo namreč arkade, srednja galerija, trifonium imenovana, nad trifonijem pa se dviga stena z okni.

Okna, posebno ona v stranskih ladjah, so velikanska. Včasih se človeku zdi, kot da je vsa zunanja stena eno samo velikansko okno. Ta okna so zopet razčlenjena in sicer podolgem, kar je značilno za gotiko. Železje pa, ki okna razčlenja in v katero so pritrjene šipe, se v gorenjem obokanem delu okna samo bogato razčleni, okroglo in šilasto ter spominja na kamenite rože. Podoben je iz kamna izdelan vzorec okrogle odprtine nad zapadnim vhodom, tako zvane rože, ki po bujni obliki in globokih, živih barvah stekla spominja na misterije krščanstva.

Gotski hrami, daleč proč od tope telesnosti, hočejo biti hiše vstajenja in vnebohoda človeške duše. Zato ni v njih prostora za grob, za mrtvega človeka. Kripta izgine. Kor ostane vzvišen. Od srednje ladje je oddeljen s kamenito ograjo. Oboki nad njim so samo naravno nadaljevanje obokov nad ladjo. Stranske ladje so speljane krog kora, in to je tisto, kar ga kljub vzvišenosti približa glavni ladji. Kapelle so ali krog kora in se v njih ponavlja oblika altarske vdolbine, ali zaključujejo krake križa, ali pa krase stranske ladje, ki se podaljšajo z novimi stranskimi ladjami. Tu je tisti rastlinski element gotskega stavbarstva zopet močno viden. Zdi se namreč, kot da bi stavba vedno znova poganjala veje, liste in cvete. Nova debla rastejo iz korenin, cel gozd nastaja in vzcveteva v pisani luči, ki sije skozi visoke šipe.

Ta razgibani, rastoči vtis dela tudi zunanost stavbe. Daleč v ozadje stopa stena, v ospredje pa silijo mogočni oporniki, ki nosijo stranske ladje. Glavno ladjo podpirajo ogromni loki, speljani od nje do opornikov. Središče te ritmične razgibanosti pa je s stolpom okronano pročelje. Eden ali dva stolpa se dvigata nad glavnim vhodom ter se v višini čudovito razigrano razčlenjata. Če ima cerkev dva stolpa, se dvigata nad stranskima ladjama. Zgradba ima v

tem slučaju tri vhode, pod vsakim stolpom enega, v sredi pa glavni vhod.

Portal raste iz globine stene. Tu je stena v prerezu bogato izrezljana in okrašena s stebriči, kipci, živalmi in rastlinami, ki se končujejo v šilastem loku. Polje nad portalom je zopet napolnjeno s plastikami. V sredi pročelja je stena predrta z velikim krogom, rožo. Skoz njene pisane šipe pada luč po vsej srednji ladji.

Jože Procházka — Čehoslovaška književnost.

2. Srednja doba.

Češka reformacija. Wikliffove bogoslovske ideje so si pridobile privrženecv tudi na Češkem, kjer so jih širili zlasti oni Čehi, ki so študirali na oksfordski univerzi. Vodstvo je kmalu prevzel Jan Hus (1369.—1415.), ki je nadaljeval delo Waldhauerja in Mateja z Janova v duhu svoje dobe, to je v duhu humanizma, a je šel predaleč. Za češko književnost ima zasluge zlasti v tem, da je dal Čehom pravopis, ki je z malimi spremembami v rabi še sedaj. V začetku je pisal v latinskem jeziku, pozneje v češkem. Češka dela je pisal v praškem narečju in v čistem jeziku ter je ustvaril s tem temelj češkemu književnemu jeziku.

Svoje glavne misli je izrazil v delu »De ecclesia«. V tem spisu, ki je povzročil predvsem odpor katoliške cerkve, uči, da je cerkev duhovno občestvo izvoljenih; glava cerkve je Kristus in ne papež, češ da sama zunanja udeležba v cerkvi ali kako cerkveno dostojanstvo še ni zadostni vzrok dejanski deležnosti Kristusove cerkve. Velik del njegovih spisov, ki so v pretežni večini verskega značaja, je pisan v češkem jeziku, medtem ko je njegovo delo o češkem pravopisu pisano v latinščini (De orthographia bohémica).

Ko so Husa sežgali, se je dvignil užaljeni češki narod, da ga maščuje. V tem narodnem gibanju je napredovala češka literatura, posebno še, ker je postala cerkev narodna. Nastale so razne biblije, zbirke pesmi (kancional jistebnicki c. 1420.), traktatov in satir.

Po razkolu Husitov in po zmagi mirnejše praške stranke imamo tri smeri, različke husitizma, ginevajočo smer nacionalnih, strogih utrakvitov Taboritov, praške Utrakviste, ki so se vrnili v katoliško cerkev in moravske češke brate.

Drugi steber češke reformacije je bil Peter Chelčický (1390.—1460.), češki Tolstoj, naslednik Husov in duševni utemeljitelj

»Enote čeških bratov«. V svoji »Postili« in »Mreži prave vere« (Siet viery pravč. 1441.) zameta, opirajoč se na Kristusov govor na gori, trgovino, udeležbo pri javnih oblastih, zlasti pa vojno, smrtno kazen in sploh vsako nasilstvo; zato je naravno, da je bil nasprotnik bojevitih Taboritov. Uči, da je država hudičeva ustanova; da je pravi kristjan ne potrebuje, ker živi po Kristusovih zapovedih. Zameta tudi cerkveno uredbo države, ker je za Konstantina postala cerkev svetna. Edini vir razodetja mu je sveto pismo.

Sadovi narodnega gibanja so se kmalu pokazali. V letih 1488. do 1506. so tiskali prve češke biblije. Nastale so češko pisane zgodovine, potopisi, polemike, pravniška in naravoslovna dela. Znamenito je pravniško delo iz l. 1481. »Kniha Tovačovská« od Ctibora Tovačovskega. Najboljše potopise ima Jan Lobkovic. Zanimiv je tudi češki in latinski Herbarij iz zdravniške knjige Krištana iz Prahatic.

Humanizem in Enota čeških bratov. — Na Češkem se je humanizem ločil v dve smeri, v latinski in v češki humanizem.

Zastopniki latinskega humanizma so bili katoliki. Med temi sta najvažnejša Bohuslav Hasištejnski iz Lobkovic (1461.—1510.) in Jan ml. od Robštejna. Oba sta pisala v latinskem jeziku. Hasištejnski je napisal več del, Jan pa le delo »Dialogus«, znamenito razpravo o političnih razmerah na Češkem za Jurija Poděbradskega.

Češki humanisti, Utrakvisti, so skušali na podlagi študija starih klasikov dvigniti češko literaturo. Glavni zastopnik te smeri, Viktorin Kornel ze Všehrd (1460.—1520.), je prevajal dela cerkvenih očetov in latinske humaniste. Odlikujeta se še Rehoř Hrubý od Jeleni in Václav Písecký, prvi kot prevajalec cerkvenih očetov in latinskih humanistov, drugi pa kot prevajalec grških klasikov.

Doba Ferdinanda I. pomenja razmah katoliške vere in preganjanje protestantske. Nastopilo je nekaj katoliških in protestantskih moralistov, ki so pisali sami, poleg tega pa tudi prevajali latinska didaktično-moralna dela. Med zgodovinarji te dobe je bil zlasti priljubljen katoliški duhovnik Václav Hajek z Libočan.

Češka terminologija rastlinstva je precej napredovala z delom Tadeáša Hájka (pseudonim Nemicus), ki je prevedel latinski herbarij Mattioli. Dobra potopisa sta Krištof Harant (1564.—1621.) in Vaclav Vratislav iz Mitrovic (1576.—1635.). Delo zadnjega je bilo prevedeno na nemški, angleški, ruski in deloma na srbohrvatski in bolgarski jezik. Zelo plodovit je pesnik Simon Lomnický z Budča, dober stihotvorec, a brez pesniškega daru. Sestavil je prvi katoliški koncional (1595.). Boljši pesnik je Mikuláš Dačický (1555.—1626.). Od njega imamo zbirko vinskih in bojevitih pesmi (proti slabi duhovščini in narodni mlačnosti).

Kulturno in socialno vrednost imajo njegovi memoari, ki so posebno važni za zgodovino češke revolucije.

Glavno literarno delo te dobe so izvršili Češki bratje, ki so dali dva velika duhova, Jana Blahoslava in J. A. Komenskega.

Vsestransko delo Jana Blahoslava pomeni razcvit literature Čeških bratov. Blahoslav je bil ena najpomembnejših oseb. Rodil se je v Přerovu na Moravskem 20. februarja 1523. l. Spomladi l. 1544. je odšel z drugimi češkimi brati na wittenberško univerzo, kjer je poslušal Luthra, pozneje je študiral v Königsbergu in Baselu. Ko je bil star 34 let, je postal škof. Umrl je 24. novembra 1571. l. Vse njegovo življenje in delo je posvečeno Enoti. V boju Flakcijanov (pristašev Matije Frankovića Vlašića-Flaccius Illyricus) s Filipisti (pristaši Filipa Melanchthona) je v glavnem pod njegovim vplivom ostala Enota nevtralna. V tej dobi so nastali tudi prvi stiki med našimi in češkimi protestanti, ko je l. 1548. prišel Blahoslav v Magdeburg k Vlašiču, da mu razjasni pojme o čeških bratih, ki jih je hotel Vlašič na vsak način šteti h Valdencem. Za »Centuriae Magdeburgienses« mu je napisal zgodovino Čeških bratov. Blahoslav je motril kritično ostale protestantske ločine in se ni nagibal ne k eni, ne k drugi. Odločilno besedo je imel tudi v notranjih sporih Enote, tako v sporu s škofom Janom Augustom, ki je zastopal mnenje, da ni treba duhovnikom izobrazbe (»Filipika proti misomusum«). Blahoslav je zelo plodovit pisatelj, vendar je velika večina njegovih spisov (55) ostala v rokopisih; tako tudi njegova prva znanstvena gramatika, ki je nastala, ko je prevajal iz grščine novi zakon, ki so ga po njegovi smrti prevzeli v Kralicko biblijo. V uvodu toži, da je »češki jezik zapuščen in pokvarjen«. Zato se je odločil, da razširi in popravi gramatična dela starejših gramatikov. Tiskana je bila njegova »Musica«, ki je nastala pod vplivom gibanja v 16. stoletju, ki je zelo širilo tako zvane »Musice«. V rokopisu je ostalo tudi delo »O původu Jednoty Bratrské a řádu v ní«. V njem pove vzrok ustanovitve Enote čeških bratov in zakaj niso po odpadu od rimske Cerkve pristopili niti k Valdencem, niti k Utrakvistom. Z Blahoslavom se začinja oni razvoj Enote, ki gre preko Veleslavina, Budovca in Žerotina in doseže višek in konec s Komenským.

Daniel Adam z Veleslavina (1545.—1599.) je bil profesor na praški univerzi in je pozneje prevzel Melantrichovo tiskarno. Poleg njegovega historičnega koledarja, nekaterih prevodov in predelav, je važen latinsko-češki slovar 1574. in »Silva quadrilinguis« 1598., češko-latinsko-grško-nemški slovar. Njegov pomočnik Jan Kocin iz Kocineta je prevedel cerkveno zgodovino Evzebija in Kassiodora.

Krona literarnega dela čeških bratov je Kralicka biblija, prvi znanstveni prevod sv. pisma. S tem klasičnim delom je završen razvoj literarnega jezika. Izšel je v šestih zvezkih v letih 1579. do 1593. Prevajali so iz hebrejščine, pomagali pa so si z latinskimi, grškimi in češkimi prevodi.

Močna opora Enote v borbi s katoličani in luteranci sta bila Václav Budovec in Karel st. Žerotin. Svoje znanje sta si pridobila na raznih evropskih univerzah in na potovanjih po zapadni Evropi. Budovec je bil sedem let tudi v Carigradu in plod tega studija je »Antialkoran« l. 1614. — Leta 1621. junija je bil obglavljen z ostalimi voditelji češke revolucije. Žerotin se ni toliko vmešaval v politiko, tudi se ni udeležil upora; zato so mu češki stanovi zaplenili posestva, njega samega pa zaprli. Po porazu na Beli gori je bil osvobojen. Njegova zasluga je, da niso bili Moravani tako kaznovani kakor Čehi. Med češka klasična dela spada njegova »Apologia«, v kateri opisuje žalostno stanje Češke.

S tridesetletno vojno se začenja trpljenje češkega naroda, višek pa doseže po bitki na Beli gori. Cvet naroda je preganjan blodil po Evropi. V pregnanstvu je nastala bogata literatura. Pavel Skála je pisal zgodovino cerkve, Pavel Stránský je prvi podal v »Res publica Bohemiae« Češko z geografskega, etnografskega in političnega vidika in dokazuje, da imajo Čehi pravico do samostojne države.

Visoko nad vse te se je dvignil Jan Amos Komenský, veliki mislec in učitelj Evrope. Po rodu je Moravan, najbrže se je rodil v Nivnicích blizu Ogerskega Broda 28. marca 1592. leta. Obiskoval je najprej latinsko bratsko šolo v Přerovu, nato univerzo v Herbornu in Heidelbergu; posvečen je bil v duhovnika in bil l. 1618., ko je izbruhnila tridesetletna vojna, pridigar v Fulneku. Zatočišče je dobil pri Žerotinu v Brandysu nad Orlico. V tej žalostni dobi se je, ko so mu poleg tega umrli žena in oba otroka, poglobil v verska razmišljanja, ki so poleg drugih del rodila »Labyrinth světa a ráj srdce«, alegorično pesnitev, biser češke, kakor tudi svetovne literature. Leta 1622. se je drugič oženil. Leta 1628. je moral zapustiti domovino.

V teh težkih časih, ko je propadala njegova domovina, ko je blodil s kraja v kraj, je mislil, kako bi mogel dvigniti narod. Napisal je didaktiko. V dodatku, ki ga je napisal že v izgnanstvu, podaja načrt za obnovo šol. Šel je na Poljsko v Lešno, kjer je postal ravnatelj gimnazije. Izdal je »Informatorium školy mateřské« in »Januo linguarum reserato« (Brána jazyků otevřená). Janua je prevedena na dvanajst evropskih in štiri azijske jezike in je bila takrat poleg sv. pisma najbolj razširjena knjiga. Njegov cilj je bila Pansofia, vseveda, delo, ki bi obsegalo »vse, kar mora Čeh vedeti in delati, verovati in upati.« Leta 1641. ga je angleški parlament pozval v London, da bi uresničil svoja didaktična in pansofistična stremeljenja. Toda to mu je preprečila državljanska vojna. Vabili so ga v Ameriko, kar pa je odklonil in raje sprejel vabilo novega mecena, Holandca, veletrgovca Ludvika de Geera in odšel na Švedsko v Noorköping in pozneje v Elblang. L. 1648. je bil izvoljen za škofa Enote. Vrnil se je v Lešno. Zelo se je užalostil, ko je z Westfalskim mirom izgubil poslednjo nado na povratek v domovino. V tej žalosti je napisal »Kšaft umírající

Jednoty bratrské« 1650. Nato je odšel na vabilo Zikmunda Rakoczija, kneza sedmograškega v Saraški Patak, kjer je reformiral šole. Tu je napisal svoj najpopularnejši spis »Orbis pictus«. — Leta 1654. se je zopet vrnil v Lešno. Dve leti pozneje, ko so Poljaki zažgali Lešno (švedsko-poljska vojna), je izgubil vse premoženje. Najhuje ga je zadela izguba slovarja (»Thesaurus linguae bohemicæ«), ki ga je sestavljal nad štirideset let. Po daljšem blodenju se je bolan zatekel v Amsterdam. Tu je še štirinajst let vodil po vsej Evropi raztreseno Enoto. Izdal je v latinščini zbrane spise (»Opera didactica omnia«) in spisal drugo oporoko Enote (»Unum necessarium«). Dne 5. novembra 1670. l. je umrl v Amsterdamu.

Komenský je pomemben ne samo za Čeha, ampak za vse človeštvo. Njegove reforme so v prvi vrsti veljale šolam Čeških bratov, torej češkemu narodu; svoja dela je pisal najprej v češčini, šele potem jih je prevajal v latinščino.

V njegovi pansofiji nahajamo poskus združenja tedanjega znanja v enotno organično celoto. Ni pa nameraval zbrati posebnih znanosti, ampak je hotel reducirati vse človeško znanje na nekoliko temeljnih zakonov. To svoje stremljenje nam dobro pojasnjuje v sestavku, spisaneem v Londonu l. 1641.—42. in izdanem 1668. leta. »Via lucis«. Pravi, da bo luč razuma zopet zasijala človeštvu; bo ta četverna: 1. luč knjig a) pansofija v ožjem smislu, b) panhistorija, c) pandogmatika), 2. luč šol, 3. zbor modrijanov, ki bodo iskali novih cest k blaginji, 4. enotni novi jezik.

Njegovi verski nazori so nazori reformacije, torej v nesoglasju z renesanso in humanizmom.

Poznejša doba je nanj pozabila. Kolikor so ga še poznali, so ga imeli n. pr. za sanjača (Bayle, 17. str.). Adelung ga celo v svoji knjigi »Geschichte der menschlichen Narrheit« šteje med znamenite svetovne norce. Njegov pomen so spoznali šele pozneje.

Stiki med našimi in češkimi protestanti. — Omenil sem že Blahoslava in Vlašiča. Pozneje pišeta o Čehih tudi Trubar in Bohorič. Trubar v katekizmu l. 1555., Bohorič pa v »Zimskih uricah« l. 1584. Zelo ozke stike s Češkimi brati je imel Peter Pavel Vergerij, ki se je z njimi seznanil l. 1557.

Protireformacija in njena literatura. S ponovno vzpostavitvijo habsburške oblasti se je razširila katoliška vera. Šole so dobili v oskrbo jezuiti. Preprosto ljudstvo je bilo prisiljeno k prestopu, plemstvo pa je imelo prednost tudi tu, da se je lahko izselilo, če ni hotelo prestopiti h katoličanom. Delovale so reformacijske komisije, ki so zaplenjevale in uničevale protestantovske knjige. To uničevanje je trajalo skozi sto let. Leta 1729. je izdal jezuit Anton Koniáš seznam vseh čeških knjig, ki so bile nasprotne in nevarne veri in državi (»Clavis haeresim claudens et aperiens«) ter jih je sam največ uničil.

Protireformacijska literatura je bila jezikovno na precej

nizji stopnji kot reformacijska, mnogi pisatelji so uvajali latinške in nemške izraze. Le nekateri so ohranili čisti jezik.

Iz zgodovine znani grof Viljem Slavata (1572.—1652.) je napisal zgodovino v štirinajstih zvezkih. V prvih štirih zvezkih je obdelal zgodovino svoje dobe od 1608.—1619. leta. V njej opravičuje Ferdinandov absolutizem. Drugi zvezki vsebujejo občo zgodovino v zvezi s češko do l. 1592.

Velik češki patriot je bil jezuit Bohuslav Balbin (1621. do 1688.), ki je sestavil dvoje zgodovinskih del »Epitomae rerum bohemicarum« in nedovršeno »Miscellanea historica regni Bohemiae«. Češki jezik je branil v »Dissertatio apologetica pro lingua slavonica, praecipue bohémica«, ki pa ni smela iziti.

Tiskanje dobrih čeških katoliških knjig je pospeševal jezuit Matěj Václav Steyer (1630.—1692.), ki je z nekaterimi drugimi prevedel biblijo (»Biblija sv. Václava«). Sestavil je še češki kational in češki pravopis.

Za to dobo sledi zadnja doba češke literature.

(Dalje.)

Književna poročila.

Knjige Družbe sv. Mohorja za leto 1933.

Družba sv. Mohorja je najstarejša izmed slovenskih knjižnih družb, ki imajo namen širiti slovensko knjigo in z njo izobrazbo med najširše plasti naroda, ter si je tekom svojega delovanja pridobila za slovensko kulturo mnogo zaslug. Letos je število njenih naročnikov zaradi splošne gospodarske krize nekoliko nazadovalo, upamo pa, da bo v bodočih letih zopet naraslo. — Za leto 1933 je izdala družba šest knjig kot redno izdanje in šest za doplačilo; uredil jih je F. S. Finžgar. V tej številki poročamo o rednem izdanju.

1. Koledar za leto 1933. Koledar je v glavnem urejen kot prejšnja leta. Urednik je skušal z njim zadovoljiti vse številne naročnike, kar mu je v precejšnji meri uspelo, — če je sploh mogoče ustreči vsem naročnikom, ki se zanimajo za najrazličnejše stvari. — Naslovna stran je letos zopet nova in predstavlja čas (podoba v sredini) in človeško življenje (v krogu) od prve mladosti do starosti in smrti. Tudi risbe ob mesecih so nove. — Članki so prav aktualni, raznovrstni in zanimivi: Kolednik, ki razpravlja letos o brezposelnih; Ivan Avsenek: Zlata valuta; Anton Vindišar: Požar in zavarovanje; Anton Oblak: Gospodarski pregled; p. Kazimir Zakrajšek: Praznik naše zveste ljubezni; dr. Jos. Regali: Slovensko izročilo in še mnogi drugi. Precej prostora je posvečenega pomembnejšim Slovencem, ki so umrli od avgusta preteklega do avgusta tekočega leta; omeniti moramo predvsem dva članka: dr. J. P.: † goriški nadškof dr. Francišek

B. Sedej in L. G.: † profesor Ivan Hutter. Poleg »Letopisa« in »Seznamka« nam prinaša koledar še mnogo slik. Pesmi ni letos v njem nobene.

2. Ivan Zorec: **Beli menihi.** (Povest iz prve polovice XII. stoletja). I. knjiga, Ustanovitev samostana. Slovenskih večernic 84. zvezek (208 str.). Pisatelj jo je posvetil »Cistercijanskemu samostanu v Stični, najstarejšemu nositelju ljudske prosvete in prvemu širitelju češčjenja Matere Božje na Dolenjskem za vezilo ob osemstoletnici njegove slavnne ustanovitve.« — Povest se vrši na Dolenjskem, ki se razprostira okoli Stične in po drugih slovenskih krajih v prvi polovici XII. stoletja ob ustanovitvi cistercijanskega samostana. Pisatelj nam v tem delu, katerega vsebina je precej zamotana, prav skrbno pokaže razmere, kakršne so vladale takrat pri nas, ko je ljudstvo sicer že sprejelo krščanstvo, a je ohranilo še mnogo poganstva ter je častilo »po svoji stari šegi boga, ki je v soncu in drevju, v vodi, na križpotju ali na visokem hribu« in »si je tako iskalo razodetja za pravega Boga.«

To ljudstvo je bilo podložno tujim gospodom, ki so prav tako bili v svojem ravnanju še napol pagani in ki so ga zatirali. Višenski gospodje, bratje Majnhalm, Henrik in Ditrik, ki so tudi ropali popotne trgovce, so pod vplivom pobožne sestre Eme darovali Stično cistercijanskemu redu. Tako so dospeli med slovensko ljudstvo beli menihi, da bi si zgradili samostan in ljudstvo utrjevali v pravi veri. Narod je bil do njih najprej nezaupen, ker so bili zanj gosposka, ki ji bo moral služiti, pozneje pa jim je vedno bolj zaupal, ko je videl, da menihi prinašajo res pravo blagovest in da ljubijo tudi zemljo, ki jo tako trdno ljubi in še celo učijo, kako naj jo uspešno obdeluje, zakaj »gosposka, ki ljubi tlačana in mu pomaga po svoji moči in večjem umu, ni gosposka«. Trdno ljubezen ljudstva do svoje zemlje, ki je bila tudi eden izmed glavnih vzrokov, da se je slovensko ljudstvo v teku stoletij ohranilo pod tujim gospodstvom in se ni potujčilo, in njene blage posledice za narod, Zorec ponovno poudarja in na takih mestih je delo najmočnejše: »Zares, kmetovanje je največje, najlepše delo na svetu, najlepše, pa tudi najtežje. Ko kmet hodi takole po polju, se mu sree odpira na stečaj in se veseli svoje blagoslovljene lasti. Gorje pa se mu, če priroda nagaja s sušo ali z močo, z boleznijo ali s točo! Da, kmet je tedaj siromak, ki je ob vse: ob veselje in ob kruh, — le ob ljubezen ne. Priroda se ga spet usmili, rane se zacelijo, nič mu ne more oskruniti te ljubezni. Vsaka krepilna rosa mu vrača vero, da se z zemljo čuti eno in blizu Boga. Z njo je zmerom ves. Ko jo obdeluje, ji je gospod in hlapec. In zgubi jo, če ji je preveč gospod, in ne mara ga, če ji je prezanikaren hlapec! Kdor zna biti oboje, preudaren gospod in zvest, priden hlapec, je neskončno srečen! Domača zemlja, z znojem vsega rodu prepojena in z delom tujih rok posvečena, kakor cerkev z molitvijo, je res moč, ki zmore in osvoji slehernega svojega sinu.« In vprav v zvezi s to ljubeznijo do domače

grude nam je ustvaril pisatelj nekaj prav lepih ter krepkih oseb in značajev. Med njimi je najboljši Trlep, svobodni kmet, ki se ne boji gosposke in zna pri njej uveljaviti pravice zase in za svoje sovaščane, ki ga odlikuje velika ljubezen do zemlje in vsled tega sovraži najprej menihe, ker ne ve »da ljubezen do zemlje ne moči samo kmetove duše, marveč da utegne zmagovati vsakogar, ki se ji vdaja še s kako drugo ljubeznijo in s katerim določenim poslanstvom« in se z njimi sprijazni šele, ko uvidi, da se je motil. Druga oseba, katero nam pisatelj zelo dobro podaja je Hotimir, ki strastno ljubi tlačanko Živko, s katero se pa vsled grajščakove takrat običajne zahteve, naj bi preživila prvo noč po poroki na gradu, ne more poročiti. Pozneje bi jo mogel dobiti za ženo, ako bi se hotel odpovedati domači grudi in preseliti, toda njegova ljubezen do zemlje je večja kot njegov eros: zato potrpi še nadalje, dokler ga končno Višenski gospodje ne osvobode, ko reši Majnhalma v bitki proti Ogrom gotove smrti. Izmed ostalih številnih oseb so še nekatere dobro orisane, ne dosejajo pa po jakosti teh dveh.

Jezikovno je delo zelo skrbno obdelano in nas mora tudi sicer v vsakem oziru zadovoljiti. Številnim naročnikom, zlasti na kmetih bo knjiga prav prijetno čtivo, ki jih bo seznanilo z življenjem in težavami naših pradedov ter blagodejnim poslanstvom samostanov v tisti na pol barbarski, a vendar krepki dobi.

3. Dr. Josip Mal: Zgodovina slovenskega naroda, 11. zvezek (136 str.). S tem zvezkom, ki prinaša odstavke: Gospodarske razmere (nadaljevanje), Trgovina in obrt, Prometne zadeve, Davki in denar ter Dežela in ljudstvo, se zaključuje »Doba političnega jerobstva 1813—1848«. Kritizirati dela kot nestrokovnjaki ne moremo. Poudariti bi morali ponovno le to, da nam to delo dokazuje, da imamo tudi Slovenci svojo zgodovino in tradicijo, na katero se lahko sklicujemo in da smo enakovredni z drugimi narodi, dasi nismo imeli v preteklosti svoje samostojne države. Žalibog so namreč danes pri nas še taki ljudje, ki mislijo, da sami ničesar ne zmoremo in da je treba v vsem posnemati tujino, naj bo to, kar prihaja od nje, še tako slabo in ogabno.

4. Janez Rožencvet: Pravljice. Podobe narisal M. Bambič. — Avtor se je skušal v tem delu oprostiti starih pravljичnih motivov, ki so postali v sedanjem času že precej prazni, ter ustvariti nekaj modernega, kar se mu je tudi v splošnem posrečilo. Starih motivov pa se le ni mogel popolnoma otresti, zlasti ne kraljičin in kraljev, ki jih je pa moderniziral tako, da smatrajo n. pr. za svoj ideal šofiranje in slično. Nauk je v večini povestic prav dobro podan, neprisiljen in često prav sodoben. Nekatere pravljice imajo v sebi tudi prikrito satirično ost in jih bodo čitali posebno zaradi tega z zanimanjem tudi odrasli.

5. Življenje svetnikov, 8. zvezek (80 str.). Letošnji zvezek nam govori o svetnikih od 4. do 17. maja. Članke so prispevali dr. Fr. Jaklič, dr. Fr. Ušeničnik, dr. Fr. Jerè, dr. Fr. Pernè, Jernej Pavlin in Alojzij Stroj.

6. Kokošjereja.

Starè Egon.

Gledališka poročila.

Bratko Kreft: CELJSKI GROFJE.

Letošnjo dramsko sezono je otvorila Kreftova drama iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačani naši predniki. Dramatično zelo učinkovito delo je radi svoje odlične gradnje in radi problemov polne vsebine doživelo uspeh. Pokazalo je resnega in spretnega dramatičnega oblikovalca. Tako se je letos uspelo odprlo dramsko gledališče, nositelj slovenske kulture.

Kreftove Celjske grofe si lahko ogledamo od treh strani: zgodba Veronike, družinska drama treh zadnjih Celjanov in kulturno-socialna stran dela. Zgodba Veronike je znana in je že velikokrat uporabljena v našem slovstvu. Veronika, na eni strani žrtev Friderikove moralne izmozganosti in neutešljive sle, ki je on slabič niti ne poskuša krotiti, na drugi strani pa žrtev Hermanovih političnih načrtov, njegovega makjavelizma in stanovske separativnosti, tudi nosi del krivde, ker je privolila v neresno in neuspešno ljubezen z oženjenim Friderikom zato, da bi postala kaj več kakor navadna kastelanka. Seveda ni to edini motiv njene ljubezni. Veronika je v splošnem preveč idealizirana. Ker pa predstavlja v drami pač žrtev Hermanovo, je to dopustno. V Kreftovi drami pa je Veronika podana pravilno.

Tudi družinska drama je veren odmev celjske lakote po zemlji in oblasti. Herman moži in ženi svoje otroke na vse strani, da bi postavil trdne stebre svoji osvojevalni politiki. Za to so mu vsa sredstva dobrodošla. Gazi po krvi, zločinu in solzah ter priznava za zakon le svojo voljo in to, kar naj mu njegove cilje približa. Noče poznati Boga in njegovih zapovedi. Zato so zastonj vsi njegovi napor. Pri vsem tem je za Hermana zlasti tragično, da njegov lastni sin Friderik, noče hoditi po očetovih stopinjah, noče biti svojemu očetu verno orodje za dosego njegovih ciljev. Upira se svojemu očetu, ki od njega zahteva, naj priča proti svoji ženi Veroniki, češ da je čarovnica in da ga je ona prisilila k umoru njegove prve žene, s katero je Herman oženil svojega sina proti njegovi volji, po ženini smrti pa da ga je prisilila v zakon, ki je Hermanu napoti. S tem pričevanjem bi se Friderik pred svetom rešil obtožbe umora svoje žene, obenem pa bi bil razdrt zakon celjskega grofa z navadno kastelanko. Friderik pa tega

noče pričati, ker ga veže z Veroniko zakonska vez in resnična ljubezen. Pod očetovim pritiskom in po prigovarjanju svoje sestre, ogrske kraljice Barbare, pa se le uda in podpiše predloženo izjavo o čarovništvu Veronike. V tem se pokaže vsa slabotna in neznačajna oseba Friderika, ko svojo lastno ženo, ki jo je uničila njegova sla, žrtvuje, da bi se s tem opral krivde pred svetom. Njegov sin Ulrik je še zelo mlad, pa že se budi v njem nasilna in nečloveška narava Celjskih. Med vsemi tremi Celjani vlada globok razpor. Otroci nočejo nadaljevati od prednikov započete delo, ker je njihov glavni cilj — uživanje. (Pretresljiva sličnost z današnjim propadajočim rodom.) Grozno je Hermanovo spoznanje: »Zastonj sem moril.« Vsi njegovi zločini, ki ga sedaj teže in mu pritiskajo dušo k tlom, so bili zastonj: otroci bodo vse raznesli, kar je on siloma nagrabil.

Najbolj široke razglede pa odpira kulturno-socialna stran Kreftovega dela. Igra se godi ob koncu srednjega veka. Visoka doba srednjega veka je zatonila. Papeštvo je izgubilo svojo politično moč in cerkev je prišla v odvisnost od vladarja. Ker so se posamezni vladarji začeli posluževati cerkve v svoje politične namene, so v njej zavladaale slabe razmere. Splošen nered je še povečal humanizem s svojimi individualističnimi gesli. Pokrenil je gibanje za politično osvoboditev tretjega stanu. Poleg dobrega pa je prinesel humanizem veliko slabega. Zahteval je nenadno izpremembo obstoječega reda po načelih individualizma. Zgodovinski razvoj pa ne pozna skokov; zato so take nasilne operacije boleče. Preveč svobode naenkrat tudi tedaj ni bilo dobro. Nova doba je zametala vse stare pridobitve. Tako predvsem avtoriteto in onstransko orientacijo človeškega delovanja. Slabe posledice so se kmalu pokazale: splošna demoralizacija višje družbe in inteligence, cerkveni razkol 16. stoletja in vsi iz njega izhajajoči boji. Seveda ti boji niso imeli toliko verskih motivov, ampak so bolj predstavljali spopad plemenitašev s cesarjevo oblastjo.

Cerkvenim razmeram je dal Kreft izraza le v svojem nemogočem gvardijanu, ki nima nobene dobre lastnosti. Husovo gibanje, ki močno odmeva v drami, ima namreč poleg verskega izrazito nacionalno obeležje. Sicer pa lahko rečemo, da je imel Hus dober namen pri svojem delu, le slabo je ta namen skušal ostvariti. Zato ga je svetna oblast po tedanjem pravu sežgala. Toliko radi zgodovinske resničnosti. — Bolje je avtor označil kulturne in socialne razmere, ki jim je dal posebnega besednika v Pravdaču. Pravdača, bivšega minorita, sta spoznanje velike moralne dekadence cerkvene in svetne gospode ter lasten padec odvrnila od njegovega prvotnega življenjskega cilja. Prelomil je s preteklostjo in išče novega, boljšega človeka. Našel ga je deloma v renesančnem idealu svobode in socialne pravičnosti. Kot pravnik na dvoru Celjanov gleda njihovo kruto oblast: »Vse kar je celjskega je zgrajeno na krvi in zločinu.« Kot zagovornik Veronike izpove svojo obsodbo grofovske politike in vero v po-

slanstvo tako zvanih nižjih plasti. Pod vtisom njegovega govora redno sodišče Veroniko oprostí. A prav radi tega pogubi Pravdač sebe kot revolucionarja. Tudi Veroniko vzame noč; Herman gre tudi preko najprvotnejšega čuta za pravičnost. Pravdačev nastop proti celjskim grofom je manifest za naravne pravice človekove, saj: »Vse, kar je, ima pravico, da živi. Zato ima tudi pravico, da se bori proti vsakomur, ki mu življenje omejuje, ovira ali uničuje.« S tem pa proglašá boj za princip življenja, to je seveda ekstrem, ki ne pozna ljubezni, najmogočnejšega gibala vsega. Boj na nož pa je nemoralen, ker mora tedaj molčati pravica: vsak pozna le sebe samega in svojo ugodnost. Pravdačev vzporedni lik — pater Gregor — je prav tako reformator, revolucionar, tudi on hoče revolucijo, a notranjo, slonečo na večnih etičnih načelih. Ta dva sta zastopnika stremljenja po boljšem. Kraljica Barbara in knez Piccolomini pa nam predstavljata mehkužno, čutno uživanje tedanje dobe.

Delo odlikuje tehnika v gradnji vzporednih dejanj, ki se strnejo v eni točki. Manjka pa mu trdne osnovne misli, ki naj določá razmerje med posameznimi idejami, ki se v igri pojavljajo. Vse je le družabni razvoj in boj, ki se vname vselej takrat, kadar vladajoča plast zgreši svoj cilj: zaščíta in varstvo ljudstva pred zunanji sovražniki in skrb za splošno blaginjo. Če tega boja ne vodi sovraštvo in čim plemenitejši je, tem lepše sá-dove rodi.

To težko dramo je naše gledališče prav primerno spravilo na oder. Režija g. Šesta odgovarja značaju igre. Le Herman je včasih presirov in gvardijan je neokusen. Prav posebno dobra pa je Veronika ge. Danilove; vesel pojav pri našem gledališču.

Connors: ROKSI.

Vendar imamo po dolgem času zopet priliko videti prav prijetno, posrečeno, prísrčno komedijo kakor je Roksi! Ni nikaka klasična komedija, ki ima poleg namena, da draži obrazno mišičevje, še vse višjo vrednost; pa tudi ni kaka hipernaturalistična spaka, kjer splošna posirovelost sili gledalca k smehu ali pa k studu in pomilovanju. Prav potreben oddih po težavnem vsakdanjem življenju je Roksi. Ima pa tudi precej zdravih in finih potez duhovnosti. V splošnem pa Roksi izžareva veselost in prísrčnost. Zadovoljen sem odšel od predstave, kjer sem se navžil blažilnega, otroško-preprostega smeha. Kajti veliko je vreden v današnjih časih prísrčen smeh, in blagor mu, kdor se še more ob nedolžni »Roksi« nasmejati.

Vsebina sama ni nikako konvencionalno komedijantstvo, ampak zgodba sama je koncem koncev prav mogoča. Mlajša hčerka Roksi, od matere in sestre povsod zapostavljena, voljno prenaša vse preziranje. Le v svojem očku ima zaščitnika. A ta revež sam nima v hiši nobene besede. Težko čuvstvo manjvred-

nosti sili Roksi k dejanjem, s katerimi skuša nase obrniti pozornost javnosti. A to njeno čudno vedenje zelo razburi vse njene domače. Njena sestra Grace dobi med tem časom ženina in zavrne svojega prejšnjega snubca Tonnyja. Tega je že prej z vso dušo ljubila Roksi, sedaj si ga skuša pridobiti, ne ve pa kako. Njena prirodna ljubezen vzbudi pri tem v Tonnyju ljubezen. Po dolgem boju s sestro in materjo, v katerem ji pomaga oče, postane končno Roksi nevesta. Pa tudi očka je prišel v hišo do svojih pravic. Kakor v starih pravljicah je zmagala dobrotasirota. Pa nič ne de za to, zakaj se ne bi tudi danes uresničila davna pravljica?

Igra je moderna in se godi v majhnem, ameriškem mestu. Nekoliko se ji pozna tamkajšnji hitri tok in način življenja. Čeprav je Američanom glavno »bussines«, vendar niso tako zmaterializirani, da ne bi poznali svojstvenega življenja duše. Seveda umetnost jim je španska vas. Gradnja igre je sicer dobra, le v tretjem dejanju nenadna izprememba družinskih razmer ni utemeljena.

Režija in scena g. Šesta sta bili prav dobri. Tudi igravsko je bila igra na višku, kar je pri naši drami navadno. Neprekosljiva je seveda ga. Šaričeva kot Roksi. Njena igra in mična preprostost sta občinstvo zagrabili in ga niste izpustili do konca.

Komur je do zdravega, blažilnega smeha, naj si igro ogleda.

Henrik Ibsen: GOSPA INGER NA ŐSTROTU.

Ta zgodovinska drama Ibsenova je eno njegovih prvih del. Delo stoji povsem pod vplivom romantike. Tudi snov je po navadi romantikov zajeta iz narodne preteklosti.

Dejanje samo se godi na Norveškem v l. 1528. Danska, Švedska in Norveška so bile po Kalmarski uniji združene v eno kraljestvo pod dansko krono. V 15. stoletju se je Švedska izločila iz zveze in je živela pod svojimi državnimi upravitelji ter kralji. Eden teh kraljev Kristijan drugi Danski je s svojo krvoločnostjo povzročil upor švedskega ljudstva, ki ga je s pomočjo danskega prestolonaslednika Friderika izgnalo iz dežele ter izvolilo Gustava Waso za kralja. V tem uporu so Švedom pomagali Norvežani, ker so mislili, da je prišla ura njihovega osvobojenja od Dancev. To je zgodovinski okvir, v katerem se vrši igra. Ibsen pa se ni točno držal zgodovinske resnice, ampak je nekaj zaporednih dogodkov strnil v isti čas.

Drama razpleta globoko tragiko življenja gospe Inger. Potomka mogočnega plemenitaškega rodu, edina rešilna nada svojega tlačenegarodara, živi na samotnem gradu Őstrot. Vse drugo norveško plemstvo so Danci že uničili, le ona je še ostala. V svoji mladosti je postala nezakonska mati Svenu, prvemu sinu grofa Sture-ja. Svena vzgaja in varuje kancelar Peter in ga noče izročiti gospej Inger prej, dokler ta ne reši svojega naroda izpod danskega jarma. Gospa Inger pa vsa v strahu trepeta za živ-

ljenje svojega sina. Ne ve, če se ji bo upor gotovo posrečil. Če se upor izjalovi, je v nevarnosti njeno življenje, predvsem pa sinovo. Če pa upora ne izvede, ji ne bodo nikoli vrnili sina. V tej negotovosti in v tem večnem strahu živi. Tedaj pa se upro Dancem preveč naklonjenemu kralju Gustavu Wasi švedski kmetje in za protikralja postavijo Svateja, zakonskega sina Sturejevega in polbrata Svenovega. Upor zavzema vedno večji obseg. Svate je v bližini gradu gospe Inger premagan in išče pri njej zavetišča. Gospa Inger ga pa da umoriti, da bi rešila krono svojemu sinu in sama postala kraljeva mati. A oni, ki ga je bila dala umoriti ni bil Svate, ampak Sten Sture, njen pravi sin. To spoznanje jo zruši na tla ob krsti njenega sina.

Dramatični vozal tvori kolizija med gorkim materinskim čuvstvom gospe Inger in med njenimi dolžnostmi do naroda. Končno pride gospa Inger v spor celo z večnimi etičnimi zakoni, ko se upre samemu Bogu in ga izzove na tekmo. »Maščevanje nebes«, kakor ga ona sama imenuje, jo pahne z njenih predrznih in visokoletečih sanj v krsto. Drama je tudi kulturno-zgodovinsko zanimiva, ker nam kaže življenje v času, ko so izginjali srednjeveški življenjski ideali in se je začel pod vplivom humanizma v visoki družbi moralni razkroj.

Oblikovno Ibsen v tej svoji začetniški drami še ni prepričevalen in močan. Zato bi v naši drami pričakovali kako boljše Ibsenovo delo.

Delo je režirala ga. Marija Vera z njej lastno skrbnostjo. Vsa režija kaže poglobitev v stil in čas drame. Le v 1. dejanju se mi zdi prizor s kmeti premalo poudarjen. Iz tega prizora namreč gledalec izve ves takratni politični položaj, ki ga mora za razumevanje igre poznati. Kraljevsko vzvišena je igra ge. Marije Vere v vlogi gospe Inger, polna visokega umetniškega stremljenja. Vreden partner ji je bil g. Gregorin kot Nils Lykke, danski državni svetnik. Igral ga je s prevejanostjo lokavega diplomata, ki samozavesten po zmagah nad ženskimi srci stremi po uveljavljanju svoje osebe na škodo drugih. Tudi ostale vloge so bile dobro zasedene, predvsem je bil prepričevalen v svoji bolesti g. Skrbinšek kot Olaf Skaktavl.

Tone.

DRUŠTVENA POROČILA.

Dne 30. novembra ob pol 3. uri se je vršil drugi sestanek. Predaval je Žabkar Jože o »Sodobni družbi«. — Želeli bi, da bi se teh sestankov člani v velikem številu udeležili, v večjem kot do sedaj.

DRAMATSKI ODSEK.

Z že napovedanimi vajami v deklamiranju bomo v najprajšem času začeli. Do sedaj nam tega še ni bilo mogoče predvsem zato, ker so bili vsi odborniki, ki skrbijo za dramatski odsek, prezaposleni z iskanjem primerne delo, ki naj bi ga letos društvo vpriporilo. Odbor ima že nekaj zadovoljivih predlogov in v najkrajšem času bomo začeli s študiranjem dela, ki ga bo izbral odbor kot najprimernejše. Ako bi imel kdo izmed članov še kak primeren predlog, prosimo, da nam ga v najkrajšem času predlaga. Sicer pa ponovno naprošamo vse, ki se zanimajo za dramatiko, naj nam tudi letos stojijo ob strani in pripomorejo vpriporitvi do čim večjega uspeha.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Doslej nismo v listu odgovarjali našim sotrudnikom, odslej pa bomo z ozirom na izrecno željo nekaterih in ker smo v zadnjem času prejeli precej prispevkov, ki nam jih ni bilo mogoče priobčiti, v listnici redno odgovarjali. Ker je bilo za ti dve številki več stvari poslanih nepodpisanih, na imena ne moremo odgovarjati. Avtor bo že vedel, pod katero črko mu odgovarjamo. V bodoče pa prosimo, da se vsakdo podpiše vsaj s psevdonimom.

V. Platovšek. — Proza vsebinsko in oblikovno še ni zrela. V pesmi si boljši. »Križ« smo nekoliko izgledili in ga priobčujemo. Glej na obliko! Če pesem nima rime, ni rečeno, da je lahko tudi brez notranjega ritma.

D. P. — Priobčujemo le prevode posameznih del, če je obenem prevod sam dovršen. Ti si prevedel neznamen sentimentalni domislek, in še tega tako žalostno.

P. — Zasnova Tvoje kritike Rigoletta je pravilna v tem, da se spuščáš v razglabljanja dela samega. V izpeljavanju zasnove si omagal in tudi nisi povedal nič novega.

N. — Tvoji vtisi o gostovanju Popova v Ljubljani še subjektivni niso; nobene svoje misli in trditve ne podpreš s potrebnimi zadostnimi razlogi. Sicer pa kritiziraš le posamezne pevce; treba bi bilo, da poveš kaj več o delu.

X. Y. — Tvoje delo o srbskem narodnem plesu očitno ni samostojno. Za študijo so misli v njem preveč raztrgane. Dispozicija je nejasna, ali boljše, je sploh ni, jezik je precej slab in površen (no, to bi se dalo še nekako popraviti). V celoti pa ni prav nič razvidno, kaj prav za prav hočeš s tem spisom povedati; nekaj raztresenih misli je brez logične zveze.

V. — Iz Tvojega »Zadnjega diha poletja« bi se morda dal kak košček priobčiti. V celoti pa je delce malo prešibko. — Dobro je to, da Ti neznamen dogodek zbudi toliko misli. Še piši!

Vsem, katerih prispevke nismo priobčili, veljaj to-le: pišite še, če se vam ni prvič posrečilo, se vam bo drugič. Ako bi želeli še podrobnejše kritike svojega dela, vam jo je uredniški konzorcij pripravljeno podati, seveda ne v listu.

Prispevke za 4. številko nam izročite v najkrajšem času.

